

HOOFSTUK 1

INLEIDING EN AFBAKENING VAN TERREIN

Die doel van hoofstuk een is om die rasionaal en motivering van die studie te bespreek, die probleemstelling, die huidige stand van navorsing, die doel en oogmerke van die studie asook die metodologie, afbakening van die terrein, begripsverheldering en die hoofstukindeling

1.1 INLEIDING EN AGTERGROND TOT DIE STUDIE

I am so shocked at how much literature uses the deficit model when discussing deafness. A deaf person is not less than a hearing one, just different. That difference lies only in the communication method.

Carver, Roger (1996. URL:<http://www.dww.deafworldweb.org/pub/c/rjinfo.html>).

Verskeie inisiatiewe het daartoe gelei om inligtinggeletterdheid by mense met 'n gehoorverlies te ondersoek. Deeglike literatuurnavorsing toon dat daar bepaalde faktore is wat die persoon met 'n gehoorverlies belemmer of verhoed om inligtinggeletterd te raak. Carver (1990a: URL:<http://dww.deafworldweb.org/pub/c/rjc/agenda>) meld dat vroeër jare is persone met 'n gehoorverlies selfs as onbevoeg beskou en kon sulke persone nie eers wettige lewensbesluite neem, eiendom besit of saketransaksies uitvoer nie.

Tradisioneel is *geletterdheid* beskou as die belangrikste komponent om inligting te kan benut, verwerk en toe te pas. Dit wil sê die vaardighede om te lees en skryf word beskou as voorvereistes om in die samelewing te kan aanpas en funksioneer (Bench, 1992:20) Hierdie verhouding tussen lees en skryf is egter in die huidige tydsgewrig beperk aangesien die klem verskuif het na die bestaan van 'n *inligtingsera* waar die klem val op inligtinggeletterdheid.

Die inligtingsera bied talle uitdagings vir die horende mens maar die persoon met 'n gehoorverlies (veral diegene gebore daarmee) ervaar beperkings in die versameling en gebruik, dit wil sê, in die ontsluiting, benutting, verwerking en toepassing van inligting. Die belangrikste rede hiervoor is dat die persoon met 'n gehoorverlies dikwels beperk is ten opsigte van geletterdheid.

inligtinggeletterdheid en kognisie (King & Quigley, 1985). Dit blyk dus nodig om die situasie by persone wat 'n gehoorverlies ervaar, te ondersoek ten einde die inligtingsera met sy uitdagings en eise die hoof te bied. Dit is veral belangrik sodat Suid-Afrika nog nie in sy geheel gesien word as 'n inligtingsamelewing nie.

'n Persoon met 'n gehoorverlies se leemtes op gebied van inligtinggeletterdheid word dikwels toegeskryf aan die feit dat so 'n persoon gekoppel word aan 'n eiesoortige kultuur, naamlik die *Dowe Kultuur*, wat meebring dat dit nie altyd prakties moontlik is vir die persoon met 'n gehoorverlies om inligting binne die raamwerk van 'n normale samelewing te benut nie.

Ander redes wat aangevoer word is die persoon met 'n gehoorverlies se *agtergrond* ten opsigte van faktore soos die *ouderdom* waarop gehoorverlies vasgestel is, die *aard* en *vlak* daarvan, die *plek van die letsel*, die *invloed* en *verhouding* met gesinslede, die *opvoeding-* en *intelligensievlak*, *doelwitte* wat in die kinderjare bereik is asook die *persepsie*, *onkunde* en *ontoegeeflikheid* van mense.

Die persoon met 'n gehoorverlies ervaar dikwels *beperkte beroepsgeleenthede*. Vir horendes bestaan daar egter wel verdere opvoedingsgeleenthede sowel as opleidingsfasiliteite. Dit het tot gevolg dat die kind met 'n gehoorverlies dikwels *intellektueel* nie so goed ontwikkel soos die horende kind nie. Daar moet ook in ag geneem word dat, waar die horende kind veral op gehoor staatmaak, die visuele kommunikasie dikwels 'n groter rol speel in die lewe van die persoon met 'n gehoorverlies.

Die gebrek aan inligting strek veel verder as slegs 'n gebrek aan akademiese kennis en is daar 'n gebrek aan "...expectations, appropriateness of behavior, understanding of how various systems function" (Gregory *et al.*, 1995:258). Dit het 'n impak op die persoon met 'n gehoorverlies se lewe en die mate waarin hy of sy slaag om te funksioneer en aan te pas. Die persoon met 'n gehoorverlies ontbreek inligting wat hom of haar beter in staat sal stel om effektief te funksioneer soos byvoorbeeld inwoners-, gemeenskap- en wetlike inligting.

As gevolg van probleme met taal, kommunikasie, gebrek aan toegang tot formele sowel as informele opvoeding, is die meeste persone met 'n gehoorverlies gefrustreerd met die horende wêreld. Wat veral hiertoe bydra, is die gesindheid van horende persone, eerder as die gehoorverlies self (Gregory *et al.*, 1995:153). Die persoon met 'n gehoorverlies voel dikwels dat

die horende persoon hom of haar nie aanvaar, verstaan of geleentheid bied om 'n merk in die samelewing, en beroepswêreld te maak nie.

Kommunikasie gaan immers oor die oordrag van inligting wat staatmaak op taal, 'n stelsel van sekere simbole en/of gebare, en dit kan net so ingewikkeld wees soos die luisterproses. Taal en kommunikasie word verbind met inligtinggeletterdheid wat gekoppel word aan sekere waardes, kennis en vaardighede ten einde inligting te ontsluit, benut en toe te pas. Indien 'n persoon weet hoe om inligting te hanteer in al die fasette, sal so 'n persoon weet waartoe hy of sy in staat is, wat om te doen, wanneer inligting benodig word en hoe om inligting te evalueer en aan te wend.

Dit is insiggewend om te noem dat gehoorverlies in sommige gevalle gepaard gaan met veelvuldige komplikasies, soos *doofblindheid* (kan nie hoor en sien nie) (Hugo 1987:133 & Moores 1996:120), *veelvuldige gestremdhede* (verstandelike vertraging, serebrale gestremdheid, afasie (sentrale taalversteurings) en emosionele gestremdheid (Hugo, 1987:135-137 & Moores, 1996:116) en *leer- en gedragsprobleme* (Moores, 1996:122 en Nowell & Marshak, 1994:60).

'n Mens moet egter kennis neem dat, alhoewel navorsing getoon het dat persone met 'n gehoorverlies addisionele gebreke kan hê, die implikasie van hierdie gebreke nie werklik ondersoek is nie (Moores, 1996:112). Hetsy enkel- of meervoudig gestremdheid, is, is persone met 'n gehoorverlies baie afhanklik van ander vir hulpverlening en is dit iets wat hul lewenskwaliteit nadelig beïnvloed. Lewenskwaliteit word dikwels gemeet aan 'n persoon se vermoë om *akademies* te presteer, *sosiaal* en *persoonlik* in die lewe aan te pas asook om as volwassene na voltooiing van skoolopvoeding, suksesvol in die samelewing te funksioneer (Cegelka & Tyler 1970 in Rittenhouse, 1987:24).

Indien die persoon met 'n gehoorverlies daarin kan slaag om sy of haar vlak van inligtinggeletterdheid te verbeter, sal so 'n persoon 'n betekenisvolle rol in die samelewing kan speel op sosiale, ekonomiese en politiese gebied. Die sentrale probleemstelling sal aantoon dat die proses van inligtinggeletterdheid egter ingewikkeld is aangesien dit die problematiek insluit van kommunikasie, sielkundige faktore sowel as die opvoedkunde.

1.2 SENTRALE PROBLEEMSTELLING

Die sentrale probleemstelling van hierdie tesis word geformuleer aan die hand van die voorafgaande inleiding, waarin aangetoon gaan word dat inligtinggeletterdheid belangrik is vir die Suid-Afrikaanse gehoorgestremde maar dat sulke persone oor min of beperkte inligtinggeletterdheid beskik.

Die sentrale probleem van hierdie studie kan derhalwe omskryf word as “*’n ondersoek na die problematiek van inligtinggeletterdheid vir die gehoorgestremde persoon in Suid-Afrika*”.

Ten einde hierdie vraag te beantwoord sal gepoog word om die volgende stappe/doelwitte te omskryf:

- om ‘n beeld te verskaf van wat *persone met ‘n gehoorverlies* behels (algemene beeld en eienskappe);
- om aan te toon wat *inligtinggeletterdheid* behels en hoe dit die persoon met ‘n gehoorverlies beïnvloed;
- om vas te stel in welke mate *leesvermoëns* die persoon met ‘n gehoorverlies belemmer om inligtinggeletterd te raak;
- om die *veranderlikes* te bepaal wat persone met ‘n gehoorverlies beïnvloed en wat verhoed dat sulke persone inligtinggeletterd raak, byvoorbeeld die bepaling van graad, aard, vlak en vaardighede, taalprobleem en persoonlikheid;
- om *riglyne te formuleer* ten einde die inligtinggeletterdheidsvlak by persone met ‘n gehoorverlies te verhoog.

Dit is die eeu van inligting waar massas inligting teen ‘n geweldige spoed vermeerder. Die hoeveelheid beskikbare kennis en inligting het vanaf die begin van die geskiedenis, tot in die twintigste eeu 100% toegeneem en dan nog teen 100% in die eerste helfte van die 20ste eeu 100% persent vermeerder. Toe het dit nog vermeerder met 100% oor die volgende 20 jaar en nog 100% teen die begin van die tagtigerjare. Daar word beraam dat inligting met ‘n verdere 200% sal vermeerder teen die einde van die eeu. Carver, ook ‘n persoon met ‘n gehoorverlies huldig die mening dat persone met ‘n gehoorverlies te midde van “...such abundance of information” ook uitgehonger is daarvoor (Carver, 1993: [URL:http://www/dww.deafworldweb](http://www/dww.deafworldweb)).

org/pub/c/rjinfo).

Alhoewel Neyhuss & Austin (1978:351) in hul navorsing bevind het dat persone met gehoorverlies as “gestremdes” beskou word as, toon Branson & Miller (1993:22) dat sommige persone met ‘n gehoorverlies wel daarin geslaag het om aan te pas in die wêreld waar inligting ‘n betekenisvolle rol speel, al word sulke gevalle as 'n uitsondering beskou.

Hierdie feit word onderskryf deur inligting wat die navorser self bekom het deur middel van *persoonlike onderhoude*, sowel as *korrespondensie* wat oor die Internet met persone met ‘n gehoorverlies gevoer is. Dit is nie meer nodig nie om soos Conrad (1976 in Bench, 1992:2) op te merk “...many of us are shocked at the thought of deaf being able to communicate only with deaf”.

Carver (1990: URL:<http://dww.deafworldweb.org/pub/c/rjc/agenda>) beklemtoon dat probleme dikwels nie by die persoon met ‘n gehoorverlies self lê nie, maar by die gemeenskap en die mislukking om middele daar te stel om kommunikasie te bewerkstellig en instrumente te verskaf waardeur die persoon met ‘n gehoorverlies oor die weg kan kom. Mens moet onthou dat inligting *per se* ontwikkel, maar nie die vermoë om inligtinggeletterdheid as sodanig te verbeter nie. Dit is ‘n individuele aspek en hang dit af van die mens of groep mense wat die inligting moet bekom.

Die hipotese kan gestel word dat ter wille van eiewaarde, ontwikkeling, beroepseise- en beoefening, dit nodig is dat alle mense, insluitend persone met ‘n gehoorverlies inligtinggeletterd moet wees.

1.3 HUIDIGE STAND VAN NAVORSING

Roger Carver (1996) meld dat professionele mense wat oor persone met ‘n gehoorverlies navorsing gedoen het, oor min kennis van persone met ‘n gehoorverlies beskik. Trouens, hy meen hulle “...have very little or no ‘gut’ understanding of what childhood deafness is really like. Most of them received their knowledge and training from hearing persons who were similarly trained and from publications written mostly by hearing persons”

'n Onderzoek is derhalwe gedoen na toepaslike literatuurstudie om kennis op te doen oor die stand van navorsing wat reeds gedoen is, asook om leemtes aan te dui en die relevansie van eie studie aan te toon. Daar is baie relevante navorsing gedoen op die gebied van gehoorgestremdes.

1.3.1 TEMAS WAT NAGEVORS IS

Uit enkele geraadpleegde werke blyk dit dat daar nie baie navorsing gedoen is op die gebied van inligtinggeletterdheid rakende persone met 'n gehoorverlies nie. Die geheelveld van persone met 'n gehoorverlies is egter baie nagevors. Voor die tagtigerjare is meer gekonsentreer op persone met gehoorverlies se onvermoëns as hulle vermoëns. Die volgende gebiede of temas wat met die tema van inligtinggeletterdheid verband hou, het wel aandag gekry:

- *Beperkinge en kommunikasie* van persone met 'n gehoorverlies: Henderson (1976) en Solit, Taylor, & Bednarczyk, 1992:11) ondersoek die aspek van kommunikasie tussen persone. Hulle huldig die mening dat die persepsie bestaan dat persone met 'n gehoorverlies slegs met ander persone wat ook 'n gehoorverlies ervaar, kan kommunikeer. Vanaf laat 1930 tot vroeg 1950 is navorsing gedoen oor persone met 'n gehoorverlies rakende hul moontlikhede, gebreke, breinfunksie, wiskundige en leesvermoëns asook taalkundige aspekte. Hull (1998:7) bespreek ook die voordele van *cued speech* as 'n aanvulling tot spraaklees.
- *Woordeskat-intelligensie*: Luterman (1986:67) beklemtoon dat aandag hieraan geskenk moet word, sowel as aan die aspek van 'n persoon met 'n gehoorverlies se vermoë om sosiaal aan te pas en of 'n kind met 'n gehoorverlies in die hoofstroom hoort of nie. Hierdie aspek is van belang aangesien taalverwerwing ook verband hou met woordeskat.
- *Ontwikkeling van spraak*: Hull (1998:6-7) beklemtoon dat spraak natuurlik ontwikkel by horende persone, in teenstelling met persone met 'n gehoorverlies wat geleer en gestimuleer moet om so spontaan en vlot te praat as moontlik. Talle navorsers soos Hull beklemtoon dat spraak gesien moet word as die pad tot kommunikasie sodat 'n gehoorgestremde persoon nodige onafhanklikheid kan bekom. Daar word beklemtoon dat ongeag watter vorm van kommunikasie ookal, dit belangrik is om taal te ontwikkel vir die kognitiewe, emosionele en sosiale groei van die kind.

- *Inskakeling op sosiale en politiese gebied:* Zapata (1994:124) meld dat die persoon met 'n gehoorverlies op hierdie gebied probleme ondervind wat verhoed dat hy of sy 'n betekenisvolle rol in die samelewing kan vervul.
- *Verkryging van onafhanklikheid, selfvertroue en selfstandigheid:* Nowell & Marshak (1994:83) bevraagteken die kwessie van die persoon met 'n gehoorverlies se vermoë om hierdie eienskappe te kan ontwikkel, verkry of te bemeester.
- Persone met 'n gehoorverlies as 'n *andersheid*: Goodrich (1988:198) dui aan dat persone met 'n gehoorverlies van ander persone verskil en dat sulke persone meer besorg is oor die feit dat mense hul as "anders" beleef, eerder as normaal of as persone met 'n gebrek. Hull (1998:7) bevestig dat identifikasie van gehoorverlies so vroeg as moontlik geïdentifiseer moet word en versterking verskaf word, sodat die kind se ouditiewe perseptuele vermoëns ontwikkel kan word wat kan lei na die ontwikkelingsproses van taal en spraak.
- *Beroepsmoontlikhede vir persone met 'n gehoorverlies:* Nowell and Marshak (1994) toon aan dat dit baie moeilik is vir persone met 'n gehoorverlies om suksesvolle beroepe te kan beoefen vanweë talle leemtes en probleme wat sulke persone ervaar.
- Aspekte van *geletterdheid, inligtinggeletterdheid en vaardighede van horende persone* word deur navorsers soos Anderson (1991), Barton (1994), Behrens (1991), Bench (1992), Branson & Miller, 1993), Coetzee (1977) en Gati (1992) aangespreek, terwyl Quigley & Kretschmer (1982:32) asook Andrews en Gonzales (1991), weer die situasie by gehoorgestremdes aanspreek. Hull (1998:7) bespreek die waarde van kognitiewe ontwikkeling.
- Wetenskaplikes in Suid-Afrika, soos Behrens (1991), (1990; 1992a-c), Marais (1992), Van der Walt (1992) en Veldsman (1994) lewer ook insiggewende inligting op die gebied van *inligtingsopvoeding*. Hulle beklemtoon die rol wat inligtingsopvoeding vervul by inligtinggeletterdheid en ondersoek hulle die kwessie of dit 'n rol kan speel ten einde die gebruiker in staat te stel om inligting in alle opsigte te kan hanteer.

- *Opvoedingsaspek.* Pretorius (1996:5) dui aan dat kinders 'n rede het om lees as 'n betekenisvolle lewensaktiwiteit en derhalwe aangemoedig behoort te word om te lees. Hull (1998:7) plaas die klem op die kind en sy of haar ouers aangesien die ouers 'n geweldige impak toon op die sosiale, kommunikaie en emosionele groei van die kind.
- *Onderwys:* Harrison (1991:84) reken dat die onderwysmetodes onvoldoende is om die probleme te hanteer waarmee persone met 'n gehoorverlies te make het. Dit sluit aspekte in soos lees-, spraak en geletterdheidsprobleme wat weer implikasies inhou vir inligtinggeletterdheid.

Samevattend kan gesê word dat persone met 'n gehoorverlies wel met ander persone kan kommunikeer en dat daar beroepsgeleenthede vir persone met 'n gehoorverlies bestaan sodat hulle onafhanklik, selfstandig en met selfvertroue kan funksioneer, en dat persone met 'n gehoorverlies deur dieselfde proses van geletterdheidsvlakke en vaardighede gaan as horende persone, alhoewel stremming daarmee gepaard gaan soos verder bespreek sal word.

1.3.2 AARD EN OMVANG VAN NAVORSING

Verskeie publikasies van die VSA, Engeland, Australië, Duitsland en Suid-Afrika verskaf na aanleiding van navorsing wat gedoen is, insiggewende agtergrond vir die tesis.

Wat gehoorverlies betref, bied publikasies van die VSA en Engeland goeie insig, veral tydskrifartikels soos aangetoon in die teks en bibliografie. Daar word ook aangetoon dat die Internet waardevolle inligting bied oor aspekte van gehoorverlies soos dit tans ondervind word.

1.3.3 DIE AKTUALITEIT VAN DIE TEMA

Uit genoemde navorsing wat gedoen is, blyk dit dat inligtinggeletterdheid belangrik is en dat navorsing daartoe kan bydra om die persoon met gehoorverlies te help om inligtinggeletterd te raak:

- Die verskyning van publikasies wat handel oor die persoon met 'n gehoorverlies toon veral na die tagtigerjare 'n groeiende neiging. Die relevansie van tydskrif-artikels wat verskyn het, is veral van belang.

- In Suid-Afrika lewer wetenskaplikes talle referate en word konferensies deur instansies gehou oor verskillende aspekte van inligting, geletterdheid en lees soos in Behrens (1991) en in Boon (1990).
- Deur navorsing op die Internet is gevind dat individue, wetenskaplikes en organisasies toenemende belangstelling toon in gehoorverlies en inligtinggeletterdheid soos byvoorbeeld in die SAIBI-nuusbrief, Mousaion, Kaapse Bibliotekaris en South African Journal of Librarianship and Information Science en tydens WNNR-konferensies.

1.3.4 LEEMTES IN DIE BESTAANDE NAVORSING

Bestaande navorsing dui daarop dat inligtinggeletterdheid baie belangrik is, maar dat daar talle leemtes bestaan by persone met 'n gehoorverlies soos die volgende:

- Navorsing oor gehoorverlies rakende aspekte soos taal en breinfunksie is *nie bestudeer* vanuit die groot konteks waarin dit voorkom nie "...in order to understand any psychological process, personality included, we must always consider an organism in its world, not separate from its situation" (Lewin 1935). Al is hierdie stelling van Lewin 70 jaar gelede gemaak, is dit relevant aangesien dit beklemtoon dat die persoon met 'n gehoorverlies in sy of haar huidige omgewing met inagneming van bepaalde faktore en implikasies bestudeer moet word.
- Die *persepsie van eensydige kommunikasie* tussen persone met 'n gehoorverlies: Soos reeds gemeld, het Conrad in Henderson (1976) verwys na die persepsie dat slegs persone met 'n gehoorverlies met ander persone wat ook 'n gehoorverlies het, kan kommunikeer. Hier word veral verwys na die gebruik van gebaretaal as die enigste taal en kommunikasiemiddel. Die gevaar is dat Gebaretaal kan dien as 'n *isolasietaal* aangesien nie almal dit kan verstaan of gebruik nie. Gebaretaal kan nie voldoende inligting oordra nie ten spyte daarvan dat DEAFSA 'n voorlegging gedoen het aan die Kurrikulum 2005 dat gebaretaal wel bestaansreg het (sal bron nog aantoon)
- Alhoewel deurgaans in die literatuur gemeld word dat sosiale en politiese betrokkenheid vir alle persone van belang is, word daar in die geval van persone met 'n gehoorverlies

nie aangetoon hoe en *op welke maniere* sulke persone in die huidige inligtingsera 'n betekenisvolle bydrae lewer nie.

- *Die aspek* van selfstandigheid en onafhanklikheid in die inligtingsera sowel as metodes om dit te bereik, word nie by die persoon met 'n gehoorverlies uitgelig nie, veral wanneer die skoolloopbaan beëindig word en die volwasse lewe betree word. In die volwasse lewe kom 'n persoon in aanraking met mededinging op beroepsvlak; maak kennis met ander kommunikasiemiddele en besluitnemingsprosesse waaraan hy of sy nie gewoond is nie. Daar bestaan leemtes ten opsigte van die profiel van die persoon met 'n gehoorverlies in die volwasse lewe en daar is nie 'n aanduiding van suksesse wat behaal is en doelwitte wat bereik is in die samelewing en beroep nie.
- In navorsing oor persone met gehoorverlies word *klem geplaas* op agtergrond, fisiese eienskappe, gebaretaal en probleme, en die bevindings toon dat daar meer gekonsentreer word op die onvermoëns as op die vermoëns van die persoon met 'n gehoorverlies. Die persepsie bestaan dat die persoon met 'n gehoorverlies nie inligtinggeletterd kan raak nie.
- Aan die hand van geraadpleegde bronne is gevind dat daar tans in Suid-Afrika *geen bestaande model* is waaraan die persoon met 'n gehoorverlies gemeet kan word rakende inligtinggeletterdheid en die verbetering daarvan nie. Dit bring mee dat die persoon met 'n gehoorverlies nie ten volle kan ontwikkel in die inligtingsera met sy toenemende eise nie.
- In die studie gaan aangetoon word dat *lees en skryf* nie as basiese vermoëns van persone met 'n gehoorverlies beskou kan word nie. Dit word deur die navorser as 'n kontinuum binne konteks gesien wat noodsaaklik is vir die verkryging van inligtinggeletterdheid.
- Die kwessie van *opvoeding en onderwysmetodes* vir die persoon met 'n gehoorverlies in Suid-Afrika word nie in die geraadpleegde literatuur bespreek nie. Met die nuwe Kurrikulum 2005 word onderwys aan persone met gehoorverlies egter in vooruitsig gestel met die oog op bepaalde uitkomstes soos aangetoon word in hoofstuk drie en vier.

1.4 DOEL EN OOGMERKE VAN DIE STUDIE

Na aanleiding van die probleemstelling, geïdentifiseerde subprobleme en leemtes in die bestaande navorsing, kan die doel en bydrae van die studie soos volg uiteengesit word.

Eerstens word gehoorverlies bestudeer, die kenmerke en ontwikkelingsaspekte wat kenmerkend is van gehoorverlies. Die aspek van gehoorverlies gekombineer met ander probleme word ook ondersoek ten einde gehoorverlies in al sy fasette te ondersoek. Dit word gedoen deur die persoon met 'n gehoorverlies te bestudeer in sy huidige omgewing "...as lived and experienced by the deaf person" (Welch 1993).

Tweedens word inligtinggeletterdheid bestudeer en inligtingsopvoeding as inset van inligtinggeletterdheid en bevoegdheids wat gekweek kan word ten einde aan te toon dat inligtingsopvoedingsprogramme noodsaaklik is vir die opvoeding van die persoon met 'n gehoorverlies. Daar word ook faktore uitgelig om aan te toon wat die vloei van inligting mag belemmer en implikasies wat dit vir die persoon met 'n gehoorverlies inhou. Die klem word daarna gelê op die waarde van inligtinggeletterdheid.

Derdens word inligtinggeletterdheid vir die gehoorgestremde bespreek en die belang daarvan vir die gehoorgestremdes. Die veranderlikes word aangetoon asook die implikasies daarvan op die gehoorgestremdes. Die rolspelers wat 'n insiggewende rol speel word uitgelig sodat die voordele wat inligtinggeletterdheid vir die gehoorgestremde bied, bereik en/of verhoog kan word. Dit impliseer dus daar sekere aspekte is wat nodig is alvorens die gehoorgestremde inligtinggeletterd kan raak en word hierdie aspek ook bespreek.

Die studie kan daartoe bydra dat *leerders met gehoorverlies* en alle ander programme hierby baat vind, omdat daar faktore aangetoon word wat inligtinggeletterdheid sal bevorder asook die voordele daaraan verbode. 'n Tussenganger mag benodig word om as fasiliteerder tussen die persoon met 'n gehoorverlies en inligting op te tree. Die tussenganger kan die mediaonderwyser, onderwyser of inligtingkundige wees.

Die *gemeenskap* (publiek en familie) se persepsie en kennis aangaande die persoon met 'n gehoorverlies sal verbreed, aangesien aangetoon word dat persone met 'n gehoorverlies gesien moet word as mense met onontwikkelde potensiaal.

Navorsing oor gehoorverlies sal as eindresultaat die daarstelling van 'n model hê waarvolgens "...educational practices and processes could be oriented to educate deaf children and adolescents to become the next generation of fully functioning deaf adults" (Welch 1993:197).

Opleidingsinstansies soos skole, kolleges en universiteite kan kennis neem van inligtingsopvoedingsprogramme wat aan persone met gehoorverlies die geleentheid sal bied om tersiêre opleiding te bekom, wat tans 'n groot leemte in Suid-Afrika is.

1.5 METODOLOGIE

Die benadering van Welch (1993:197) word as vertrekpunt gesien in die daarstelling van die metodologie van hierdie studie. Welch meen daar moet gekonsentreer word op persone wat sekere doelwitte suksesvol bereik het; daar moet gekyk word na die metodes waarvolgens hul dit bereik het sodat daardie inligting toegepas kan word om opvoedkundige, sosiale en persoonlike prosedures daar te stel in die opvoedingsprogram van persone met 'n gehoorverlies.

Vir die doeleindes van hierdie navorsing is dus 'n grondige studie gedoen van beskikbare, gepubliseerde sowel as ongepubliseerde materiaal, ten einde alle moontlike benaderings, standpunte en argumente na te vors. Boeke en tydskrifte wat geraadpleeg is, dateer van ná 1990, hoewel sommige vroeëre bronne ook ingesluit is.

Korrespondensie is met persone met 'n gehoorverlies oor die Internet gevoer, oorsee sowel as plaaslik ten einde met soveel mense moontlik te kommunikeer om hul menings in te win en gedagtes uit te ruil.

Berigte is geplaas in Suid-Afrikaanse tydskrifte en koerante ten einde mense uit te nooi en aan te moedig om bydraes en kommentaar oor die studieonderwerp te lewer.

As aanvullende metode om inligtinggeletterdheid en die situasie onder die persone met 'n gehoorverlies in Suid-Afrika te ondersoek, is *onderhoude* met *persone met 'n gehoorverlies* gevoer, ten einde hul behoeftes, probleme en standpunte te identifiseer.

Skakeling en onderhoudvoering het met die Gautengse Onderwysdepartement, sowel as die Universiteit van Pretoria, geskied om kennis in te win oor die beleid en standpunte jeens persone met 'n gehoorverlies se inskakeling by tersiêre opleiding.

Onderhoude is gevoer met kundiges oor gehoorverlies soos die personeel van skole vir persone met 'n gehoorverlies (De La Batskool, Sonitus Skool vir Hardhorendes en Transoranje Skool en Carel du Toit Sentrum by Tygerberghospitaal) asook met die kundiges van die Departement Kommunikasiepatologie, Universiteit van Pretoria om hul betrokkenheid te bepaal en menings in te win aangaande inligtinggeletterdheid en leemtes by persone met 'n gehoorverlies.

1.6 AFBAKENING VAN DIE TERREIN

Die voorafgaande navorsing toon dat drie studievervelde deur die navorsing gedek word naamlik gehoorverlies, inligtinggeletterdheid en onderwys in Suid-Afrika deur die gebruik van 'n inligtingskundige invalshoek. Daar word van die veronderstelling uitgegaan dat die onderwerp *inligtinggeletterdheid vir persone met 'n gehoorverlies* slegs toegepas kan word mits inligting wat hoofsaaklik met inligtinggeletterdheid verband hou, deurgaans bestudeer word ten einde die realiteite van persone met 'n gehoorverlies en inligtinggeletterdheid te kan bestudeer.

Die navorsing toon dat daar talle aspekte is wat 'n studie op sigself sou kon regverdig. Slegs die relevante aspekte van toepassing op die tema word bespreek om riglyne vir die daarstelling van 'n inligtinggeletterdheidsprogram te formuleer. Geen belangrike of relevante inligting is egter verswyg of weggelaat nie.

Alvorens die afbakening van die terrein deeglik bepaal kan word, lig die begripsomskrywing die relevante begrippe toe wat in die tesis voorkom.

1.7 BEGRIPSOMSKRYWING

Begripsomskrywing van terme is nodig sodat kundiges op die verskeidenheid van terreine die studie toeganklik sal vind. Die begripsomskrywing gee slegs 'n kort oorsig waaroor die tesis handel aangesien in die daaropvolgende hoofstukke meer uitgebrei word ten einde die leesgemak te verhoog.

1.7.1 DIE GEBRUIK VAN DIE KONSEP *INLIGTING*

Longman's New Universal dictionary (1982:508) toon aan dat inligting is die "...communication or reception of facts or ideas; knowledge obtained from investigation, study or instruction" terwyl die Webster's Third New International Dictionary inligting omskryf as die "...process by which the form of an object of knowledge is impressed upon the apprehending mind so as to bring about the state of knowledge".

Dit blyk dus dat inligting die kommunikasie of oordra is van idees en gedagtes van een persoon na 'n ander persoon met die oog op bepaalde behoeftevervulling wat nodig is vir daaglikse funksionering in die samelewing. Hierdie inligting word verkry deur middel van navorsing, studie of leermetodes met die oog daarop dat 'n persoon insig kan verwerf en tot 'n bepaalde kennisbegrip kan kom. Dit gaan gepaard met die verkryging en toepassing van sekere vaardighede wat nodig is om sodanige inligting te benut, verwerk en toe te pas.

Inligting volgens Debons, Horn & Cronenweth (1988:3) word beskou as 'n *kommoditeit* (item in 'n boek of in iemand se gedagtes of in 'n leër of statistiek), *energie* (iets wat eksperimenteel getoets kan word), *kommunikasie* (data wat van een persoon na ander oorgedra word), *feite* (verjaarsdag) of *data* (simbole wat volgens reëls en gewoontes georganiseer word).

Inligting kan 'n persoon help om belangrike besluite in die lewe te maak en leer hoe om in bepaalde situasies op te tree. Longman's New Universal dictionary (1982:508) beskryf inligting as "...communication or reception of facts or ideas; knowledge obtained from investigation, study or instruction", terwyl Brillouin (1962) dit beskou as "...the raw material and consists of a mere collection of data".

Webster se Third New International Dictionary omskryf inligting as die "...process by which the form of an object of knowledge is impressed upon the apprehending mind so as to bring about the state of knowledge".

Garbers (1985:197) beskryf dit as "die bewuste kennis van 'n individu van sy eie inligtingsbehoefte en sy aktiewe optrede om daardie inligtingsbehoefte te bevredig, kennis van benodigde inligting, kennis van die plek waar dit verkry kan word; vaardighede om dit te bekom, kennis van die wyse waarop dit aangewend kan word om die gesindheid, die gedrag en die vaardighede van 'n individu te verander; en die wil om inligting te bekom en te gebruik".

Inligting is dus kommunikasie of oordra *van idees en gedagtes* van een persoon na 'n ander persoon met die oog op bepaalde *behoeftevervulling* wat nodig is vir daaglikse funksionering in die samelewing. Hierdie inligting word verkry deur middel van navorsing, studie of leermetodes sodat 'n persoon *insig* kan kry 'n bepaalde *kennisbegrip* kan vorm.

Inligting gaan gepaard met die verkryging en toepassing van sekere vaardighede wat nodig is om sodanige inligting te benut, verwerk en toe te pas wat nie 'n maklike proses nie. Soos wat die mens ontwikkel deur fases, groei die bewusmaking van inligting sowel as die vaardighede om dit te ontsluit.

1.7.2 DIE KONSEP VAN INLIGTINGGELETTERDHEID

Hierdie konsep gaan slegs kortliks genoem word aangesien dit breedvoerig in hoofstuk 3 bespreek word. Verskillende outeurs huldig bepaalde menings aangaande inligtinggeletterdheid. Martin (in Boon 1992b:4), omskryf inligtinggeletterdheid as "...an awareness of the importance of information in everyday life, and a facility in obtaining, evaluating and using it for a wide range of workerday purposes", terwyl Lenox & Walker (1993:192) dit beskryf as "...a person's ability to access and understand a variety of information resources". Inligtinggeletterdheid impliseer dat 'n persoon inligting verstaan en dit doelmatig kan aanwend.

'n Inligtinggeletterde persoon weet wat inligting is, hoe om dit te verwerk, te gebruik en toe te pas sodat die inligting weer aangewend kan word. Inligtinggeletterdheid verg egter sekere vaardighede wat aangeleer moet word.

1.7.3 DIE KONSEP VAN *INLIGTINGSOPVOEDING*

Inligtingsopvoeding word verbind met die opvoedingsproses "...educating people for the demands of today's information age" (Breivik in: Boon 1992c: 4) en is dit 'n "...proses waardeur kennis, gesindhede en vaardighede vir funksionering in 'n inligtingsamelewing verwerf word" (Marais 1992:75).

Breivik (in Boon 1992b: 40) stel dit ook as "...an integrated set of skills and knowledge" wat 'n persoon in staat stel om te kan lewe wat verder deur Boon (1990:2) onderskryf word as 'n proses "...of acquiring knowledge of, attitudes towards and skills in information, as a major determinant of the way in which people exploit reality, develop, live, work and communicate in an information society" (Boon 1990:2).

Inligtingsopvoeding as inset tot inligtinggeletterdheid het te make met 'n persoon se vaardighede, houdings, gesindhede en motivering om inligting ten einde inligting in al die fasette te benut. Hierdie stel vaardighede en kennis stel 'n persoon in staat om te kan leef (Breivik in Boon, 1992b:40). Dit is 'n proses van verkryging van "... knowledge of, attitudes towards and skills in information, as a major determinant of the way in which people exploit reality, develop, live, work and communicate in an information society" (Boon, 1990:2).

Inligtingsopvoeding stel mens dus in staat om in die samelewing te funksioneer deur hulpbronne aan te wend wat 'n jarelange proses is en wat gepaard gaan met bepaalde vereistes en tipes vaardighede.

1.7.4 INLIGTINGGELETTERDE PERSOON

'n Inligtinggeletterde persoon word gesien as 'n persoon "...who is able to recognize when information is needed and has the ability to locate, evaluate, and use it effectively...have learned how to learn and are prepared for lifelong learning" (Ford 1989:892). So 'n persoon is dus iemand wat weet waar om inligting te kry, dit aan te wend na gelang van spesifieke behoefte.

1.7.5 INLIGTINGSVAARDIGHEID

Inligtingsvaardigheid is 'n vae term "...in a narrow sense it describes the ability to retrieve information from a given source, e.g. a person, book, or computer. In a broader sense the term refers to location, retrieval, selection, organization, evaluation and communication of information" (Brake 1980:1).

1.7.6 DIE BEGRIP *GEHOORVERLIES*

Gehoorverlies word omskryf as die "limited ability to hear what is being said in a conversation with one or more people, even when wearing a hearing aid" (Activity Limitation Survey, Statistics Canada 1991). 'n Gehoorverlies dui dus op 'n onvermoë om klank met of sonder 'n apparaat te hoor.

1.7.7 ONDERSKEID TUSSEN BEGRIPPE *DOOF, HARDHOREND EN GEHOORGE-STREMD*

- Die begrip *doof*

Doof word gebruik vir iemand wat nie sy of haar gehoorkanaal ten volle kan gebruik vir die ontvangs van 'n ander persoon se spraak nie (Hugo 1987:2). Vroeg reeds in 1973 het Vernon (in Roos 1978:7) verwys na doofheid as "...a hearing loss in the better ear severe enough to prevent the understanding of conversational speech whether or not a hearing aid is used" en waarvan hierdie begripsomscribing vandag steeds geld.

Vir die doel van hierdie studie sal die woord *doof* in hierdie studie gebruik word om 'n persoon se onvermoë om enige klank waar te neem, gebruik word (Ross, 1990: 69-79)

- Die begrip *hardhorend*

Die term *hardhorend* word gebruik om persone te beskryf wat nie normale gehoor het nie, maar wat nogtans die gehoor so kan gebruik (veral met die gebruik van 'n gehoorapparaat) dat dit die primêre kanaal vir spraakontvangs is (Hugo, 1987:2).

- Die begrip *gehoorgestremd*

Gehoorgestremd is 'n oorkoepelende term en word gebruik om die terme *doof* en *hardhorend* te omvat. Die Raad vir Geestesnavorsing beskou persone met 'n gehoorverlies as 'n toestand waardeur 'n persoon as gevolg van 'n sintuiglike gebrek teruggehou word of verhinder word om te hoor en wat nie in staat is om gehoor as primêre modaliteit te gebruik nie (Departement van Nasionale Gesondheid en Bevolkingsontwikkeling, 1987:10).

1.7.8 LEES

Lees word gedefinieer as "... the recognition of printed or written symbols which serve as stimuli to the recall of meanings built up through the reader's past experience" (Human Sciences Research Council, 1989:53).

1.8 HOOFSTUKINDELING

Om aan hierdie doeleindes te beantwoord, is die hoofstukke as volg ingedeel.

Naas die inleidende hoofstuk wat die agtergrond skets van die bestaande inligtingsera, word die sentrale probleemstelling, doel en bydrae van die studie bespreek asook begripsomskrywing van relevante begrippe, hoofstukindeling en die metodologie.

Hoofstuk twee bespreek persone met 'n gehoorverlies in die geheel, die algemene beeld en kenmerke van die persoon met 'n gehoorverlies, die ontwikkelingsaspekte wat kenmerkend is van persone met 'n gehoorverlies, gehoorverlies gekombineer met ander probleme en gevolge van persone met 'n gehoorverlies.

Bogenoemde aspekte lei nou na die derde hoofstuk wat inligtingsopvoeding as uitset tot *inligtinggeletterdheid* bespreek: die agtergrond, begripsomskrywing, bevoegdhede wat met behulp van inligtingsopvoeding gekweek word asook die rol en waarde van inligtingsopvoedingsprogramme.

Hoofstuk vier bespreek inligtinggeletterdheid en die gehoorgestremde, die belang daarvan vir gehoorgestremdes. Daar word aandag geskenk aan die veranderlikes wat 'n rol speel asook die

implikasies wat dit vir die gehoorgestremde inhou. Daar word deeglik aandag geskenk aan die waarde van rolspelers in die gehoorgestremde se lewe en word die voordele wat inligtinggeletterdheid vir sulke persone inhou, uitgelig. Die hoofstuk bespreek die faktore wat gehoorgestremdes nodig om inligtinggeletterd te raak en sluit dit af met samevattende opmerkings.

Hoofstuk 5 verskaf riglyne en aanbevelings aangaande die opstel van 'n inligtingsopvoedingsprogram waardeur die vlak van inligtinggeletterdheid by gehoorgestremdes verhoog kan word. Daar word ook aandag geskenk aan die situasie in Suid-Afrika, met verwysing na Kurrikulum 2005 as uitkomsgebaseerde onderrig.

Die slothoofstuk gee 'n opsommende samevatting van al die voorafgaande hoofstukke. Daar word voorstelle gemaak vir die implementering van die riglyne en is daar voorstelle vir verdere navorsing en 'n slot.

Elke hoofstuk word op 'n bepaalde wyse gestruktureer. Naas die aanduiding van die *doel* van elke hoofstuk van die betrokke hoofstuk word daar telkens 'n *metodologiese uiteensetting* gegee waarin *die strukturering* van die hoofstuk verduidelik word. Daar word ook *figure en tabelle aangetoon* ter illustrasie van bespreekte onderwerp om dit beter uit te lig.

Die *standpunt* van die aspekte wat bespreek word, word ontwikkel ten einde die terminologie en standaardisasie van begrippe toe te lig, te bespreek en beter te verstaan en word elke hoofstuk afgesluit met 'n gevolgtrekking of samevatting.